

8
2012 (200)

Щомісячний науково-практичний
юридичний журнал
видається з 1 січня 1996 р.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ГОСПОДАРСТВО і ПРАВО

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРИВАТНОГО ПРАВА І ПІДПРИЄМНИЦТВА НАПрН УКРАЇНИ

Шеф-редактор
МАКАРОВА
Алла Іванівна

Редакційна
колегія:

ХАВРОНИЮК
Микола
Іванович
головний
науковий
редактор

МЕЛЬНИК
Микола
Іванович
заст. головного
наукового
редактора

БЕЛЯНЕВИЧ О.
БОБРИК В.
ГАЛЯНТИЧ М.
ДЕМЧЕНКО С.
ЗУБ І.
КРУПЧАН О.
КУБКО Е.
КУЗНЕЦОВА Н.
ЛУК'ЯНЕЦЬ Д.
ЛУЦЬ В.
МАЙДАНИК Р.
МАМУТОВ В.
НАВРОЦЬКИЙ В.
СТЕЦЕНКО С.
ТОРГАШИН О.
ШАКУН В.
ШЕВЧЕНКО Я.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО. ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС. СІМЕЙНЕ ПРАВО

- Ірина Лукасевич-Крутник**
Правове регулювання договірних відносин підряду на проведення проектних і пошукових робіт 3
- Тетяна Рудник, Галина Закорецька**
Проблеми захисту права інтелектуальної власності в Україні: теоретичний аспект 8
- Роман Афанасієв**
Окремі теоретичні аспекти адміністративно-правового впорядкування публічного здійснення права власності на природні ресурси 11
- Андрій Гриняк**
Розподіл ризиків за договорами підряду 15
- Ірина Івашова**
Законодавчі обмеження й обтяження права користування житлом 20
- Олена Кирилюк**
Проблеми захисту прав сторін правочину, що вчиняється з використанням електронних засобів зв'язку 24
- Тетяна Маланчук**
Проблеми вилучення неякісної та небезпечної продукції з обігу 28
- Сергій Ленський**
Теоретичні проблеми визначення правової природи кредиту 32
- Павло Петренко**
Порівняльно-правовий аналіз інституту банківської гарантії у деяких країнах СНД 36
- Світлана Щербак**
Процесуальна форма примусового виконання 39
- Альона Скіченко**
Особливості розгляду судом справ про захист особистих немайнових прав подружжя 43

ТРУДОВЕ ПРАВО

- Марина Поліщук**
Правовий аналіз понятійного апарату інституту оплати праці 47

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО. АГРАРНЕ ПРАВО

- Олександр Дудоров, Роман Мовчан**
Самовільне зайняття земельної ділянки та використання земельної ділянки без правостановлюючих документів: проблема розмежування та шляхи її вирішення 51
- Діана Бусуйок**
Законодавче та правове регулювання моніторингу земель в Україні 56
- Олександр Мягков**
Правові особливості нормування праці в сільськогосподарських підприємствах 60

ФІНАНСОВЕ ПРАВО. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО. ТЕОРІЯ УПРАВЛІННЯ

- Віктор Чернадчук**
«Непримусові» заходи впливу Національного банку України за порушення банківського законодавства: питання теорії та практики 63
- Микола Старинський**
Валютний ринок як фінансово-правова категорія 67

Петро Добродумов	Державний аудит як конституційно-правовий інститут	71
Марія Плотнікова	Договірна форма державного регулювання діяльності банків в Україні	75
Юлія Собчук	Деякі аспекти реалізації функції банківського регулювання та нагляду у відносинах неплатоспроможності банків	78
Ольга Швагер	Щодо питання визначення елементів земельного податку	82
Олександр Чернадчук	Щодо визначення системи бюджетного законодавства	86
Владислава Завгородня	Правові засоби попередження та врегулювання конфлікту інтересів на публічній службі	90
Спартак Позняков	Роль державно-управлінських відносин в адміністративно-правовому регулюванні публічних господарських відносин в Україні	94
Сергій Мирославський	Щодо поняття «адміністративні послуги»	99
Лілія Бардакова	Державний контроль за обігом лікарських засобів: його поняття й особливості	102
Ростислав Банк	Деякі питання щодо визначення механізму адміністративно-правового забезпечення безпеки підприємницької діяльності в Україні	106
Марія Ткач	Державне регулювання та державне управління: співвідношення понять	110
ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО		
Богдан Деревянко	Комерційний статус суб'єктів господарювання, що надають послуги у сфері освіти	114
ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. ІСТОРІЯ ПРАВОВИХ УЧЕНЬ		
Володимир Сухонос	Монархія як форма правління: нові підходи до класифікації та структури	119
Ольга Стогова	Субсидіарність як принцип функціонування Європейського Союзу	124
Іванна Полонка	Норма права як основа його нормативності	128
Тарас Бачинський	Формування правосвідомості та правової культури шкільної молоді у світлі когнітивістики	132
Євген Гіда	Впровадження деонтологічних засад у діяльність української міліції у 90-х роках ХХ століття	136
Анатолій Ткаченко	Правове регулювання фінансово-кредитного підприємництва в Україні у 1917–1921 рр.	141
Олена Козинець	Жан Жак Руссо – ідеолог французької буржуазної революції кінця ХVІІІ ст.	145
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО		
Ірина Тимошенко	Навчання членів виборчих комісій: зарубіжний досвід та українська практика	149
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО		
Євген Самойленко	Співвідношення поняття «Міжнародна ріка» з суміжними категоріями міжнародного права	152
Андрій Моца	Європейська інтеграція: загальнотеоретичний аналіз поняття	156
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО. КРИМІНОЛОГІЯ		
Віктор Сухонос	Протидія шахрайству з фінансовими ресурсами у банківській сфері	160
Віталій Радзівський	Про окремі соціальні передумови виникнення кримінальної субкультури	164
КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС		
Олександр Звірко	Кримінальне переслідування – процесуальна функція чи правова фікція?	169
Петро Маланчук	Стандарти кримінального судочинства у римському статуті міжнародного кримінального суду	172
Василь Юрчишин	Загальна характеристика досудового провадження, роль і місце прокуратури в ньому	176

МОНАРХІЯ ЯК ФОРМА ПРАВЛІННЯ: нові підходи до класифікації та структури

Володимир Сухонос,

*канд. юрид. наук, доцент,
професор кафедри державно-правових дисциплін
ДВНЗ «Українська академія банківської справи
Національного Банку України»,
м. Суми*

У статті розглядається ідея щодо структурування форми правління на образи правління, останніх – на системи правління, які, у свою чергу, містять у своєму складі різновиди правління.

Ключові слова: монарх, монархія, король, султан, глава держави, деспотія, Палата лордів.

Одним із основних напрямів становлення та розвитку України як демократичної, соціальної, правової держави є визначення ролі та місця глави держави в механізмі здійснення державної влади. Інститут глави держави в Україні має бути не лише гарантом конституційних засад і державного ладу, а й інтеграційним інститутом у системі органів державної влади.

Сформований відповідно до Конституції України та чинного законодавства інститут глави держави не лише став відображенням суспільних відносин, що склалися у 1992–1996 рр., а й урахував міжнародний досвід функціонування подібних інститутів державної влади.

Різні точки зору, що існують у науковій літературі та політичному житті навколо інституту глави держави, свідчать про певну дискусійність. Однак кількість наукових праць, які тією чи іншою мірою стосуються цього інституту, ще досить обмежена і не завжди вони мають фундаментальний характер. Сучасне державознавство акцентує свою увагу на президентській формі глави держави, практично усуваючи від дослідження монархічну. І хоча перші монархічні виступи на території СРСР відбулися саме в столиці України [1, с. 8], вітчизняна юриспруденція навіть не спробувала дослідити одноосібно монархічну модель інституту глави держави. Слід зазначити, що вона й досі опирається на той фундамент, який заклала вчені-юристи ще до жовтневої революції 1917 р. [2]. За радянських часів інститут монарха досліджувався крізь призму особливостей окремого регіону [3].

У пострадянську добу інститут монарха розглядався виключно як форма інституту глави держави і в Україні, за винятком Ю. Коломійця [4] та автора цієї статті [5]; монархічну форму правління спеціально ніхто не досліджував. Однак у пострадянській юридичній науковій літературі все ще існує прогалина, пов'язана із дослідженням монархії, по-

в'язана з відсутністю праць, які б досліджували структуру монархії як форми правління, а також розглядали сучасну конституційну монархію не як систему правління, а як сучасний етап розвитку монархічної державності.

Мета цієї статті полягає у висвітленні проблем, які постають перед сучасним державознавством у випадку зміни наукової парадигми, результатом чого стане розгляд монархії як форми правління, структура якої складається з трьох елементів: образу правління, системи правління та різновиду правління.

Сучасне державознавство розрізняє президентські, парламентські та змішані республіки. Саме їх В. Шаповал визначає як основні, виділяючи різновиди, «які можна класифікувати окремо від основних» [6, с. 297]. Така точка зору, на нашу думку, не зовсім коректна, адже дозволяє припустити, що, нарівні з основними можуть існувати ще й інші, неосновні, республіканські форми.

Щоб уникнути методологічної плутанини ми звернувшись до досвіду російських державознавців [7, с. 8] та класиків політичної філософії [8, с. 16; 9, с. 169] і на рівні з системами республіканського правління (президентські, парламентські, змішані тощо) виділили три образи республіканського правління: автархічний, олігархічний та поліархічний [10, с. 13]. Виходячи з цього пропонуємо чотирирівневу структуру республіканської форми правління: форма правління (республіка) → образ правління (поліархічна республіка) → система правління (змішана поліархічна республіка) → (президентсько-парламентська змішана поліархічна республіка). Таку структуру можна запропонувати й для монархії. Але для виділення її образів правління, слід звернутися не до кількісних показників (автархія – правління одного; олігархія – прав-

ління небагатьох, поліархія – правління багатьох), які більше притаманні республіканській формі правління, а до усвідомлення сутності монархії в її історичному розвитку. Саме в рамках такого підходу можна виділити три образи монархічного правління: *архаїчну монархію*, яка існувала в стародавні часи та розглядала монархію як будь-яке одноосібне правління, незалежно від того, яким способом (спадкування, вибори, завоювання чи узурпація) була отримана влада; *класичну монархію*, що розпочалася в епоху Середньовіччя та почала визнавати монархом лише того, хто успадкував владу; *конституційну монархію*, яка існує нині та формалізує повноваження монарха конституційними нормами.

У рамках кожного з образів правління можна виділити необмежені й обмежені системи правління. При цьому обмеженість і необмеженість стосується не статусу монарха чи його влади, а лише здійснення ним відповідних повноважень. Так, у рамках архаїчної монархії можна виділити необмежену (деспотичну) й обмежену (традиціоналістичну) монархію. При цьому деспотична монархія передбачає обожнення монарха, а традиціоналістична монархія обмежує владу монарха певними світськими чи релігійними традиціями. Прикладом обожнення монарха за деспотичного правління є Вавилон, де, в «Законах Хаммурапі» стверджувалось: «Я, Хаммурапі, ... бог царів» [11]. Що стосується традиціоналістичної монархії, то можна згадати, що скіфського царя Скіла було вбито саме за порушення скіфських звичаїв [12, с. 21].

Класична монархія знає також поділ на необмежені (самодержавні) та обмежені (договірні). При цьому самодержавна монархія існувала не лише в Російській імперії до 1905 р., а й в інших країнах. Зокрема, батьківщиною самодержавної монархії була Франція, король якої Людовик XIV свого часу промовив: «Держава – це я» [13, с. 270]. Стосовно договірної монархії можна згадати, що короля Карла I стратили, обвинувативши в порушенні договору влади з нацією. Суддя Дж. Бредшоу значав, що існує договір, укладений між королем і його народом, і це накладає зобов'язання на обидві сторони: обов'язок суверена – захищати свій народ, обов'язок народу – вірність суверену; якщо король одного разу порушив клятву та власні зобов'язання, він знищує свій суверенітет; ми творимо велику справу справедливості; якщо навіть нам судилося загинути, творячи її, ми, милістю божою не відступимо від цього; Карл Стюарт як тиран, зрадник, убивця та відкритий ворог присуджується до смертної кари через відсіч голови від тіла [14, с. 194].

У свою чергу, монархічні системи правління можуть мати всередині своєї структури пев-

ні різновиди. Так, у рамках деспотичної монархії можна виділити не лише Східну, а й Західну деспотії. При цьому за Східної деспотії монарх обожається волею богів, а Західна деспотія передбачає запровадження божественного статусу виключно як результат людського (народного чи елітарного) волевиявлення. Прикладом Східної деспотії були Єгипет, Вавилон, Персія, Китай і деякі інші держави. Західна ж деспотія існувала в християнському Римі епохи домінування, яка, як відомо, розпочалася в результаті реформ імператора Діоклетіана. Саме він, за висловом давньоримського історика Євтропія, був першим, хто римській імперії дав видимість, скоріше згідно звичаїв царів, аніж із римською свободою і він наказав поклонятися собі (до нього всіх імператорів вітали) він надів одяг і взуття, оздоблене дорогоцінним камінням, а раніше знаком імператорської влади була пурпурова хламида [15, с. 614]. Фактично те саме зазначав Л. Тихомиров, називаючи Діоклетіана чисто східним деспотом, який «розпоряджався імперією як особистим маєтком» [16, с. 123] та визнавався одним із богів. Це можна зрозуміти, якщо згадати, що до імператора доби домінування зверталися згідно титулу «Повелитель і Бог» (*Dominus et Deus*), а сам Діоклетіан узяв собі епітет Іовій (той, хто походить від Іо), що прямо вказував на бога Юпітера [17], адже згідно з давньогрецькою міфологією Іо була коханкою Зевса (в Римі – Юпітера).

Традиціоналістична монархія була або релігійно-традиціоналістичною або світсько-традиціоналістичною. Приклад останньої – епоха принципату в Стародавньому Римі, основи якого були закладені реформами першого римського імператора Октавіана Августа, а метою було відновлення політичної та соціальної стабільності за допомогою сильної центральної влади. Август і його спадкоємці, будучи принципсами (першими громадянами чи то першими сенаторами, тобто сенаторами, які відкривають засідання Сенату), зосередили в своїх руках найвищу військову, цивільну та жрецьку владу. При цьому цивільну владу вони зосередили в своїх руках як народні трибуни, а військову – як імператори. Слід зазначити, що ще за часів Октавіана Августа слово «імператор» уперше стало частиною імені, а згодом перетворилося на спадкове звання глави держави. Однак тривалий час цей титул асоціювався виключно з війною. Так, імператор Тиберій, ототожнюючи титул імператора з титулом воєначальника-переможця [18, с. 25], зазначав: я є повелителем своїм рабам, воєначальником війнам та Глава всім іншим громадянам [18, с. 26].

Що стосується принципату, то юридично його було оформлено як сукупність низки

традиційних республіканських магістратур (крім цензорів) і повноважень, якими наділяли імператора сенат та коміції (народні збори). Такі імператори, як Нерва, Траян, Марк Аврелій отримували трон шляхом виборів, а не у спадок. І хоча вони правили авторитарно, але не втрачали самоконтролю та постійно радилися з сенатом. Л. Тихомиров зазначав, що по суті це була все ж народна влада, лише передана Кесареві без будь-яких умов і без будь-якого строку [16, с. 108]. Таке становище неодноразово порушувалося. Зокрема, за спробу абсолютизації своєї влади були вбиті такі імператори, як Калігула, Нерон і Доміціан.

Щодо релігійно-традиціоналістичної монархії, то вона існувала в державах із розвинутою військовою демократією (скіфи, хети, згодом – германські та слов'янські племена), в єврейських державах (Юдея, стародавній Ізраїль), в Індії та деяких інших державах. Зокрема, в Юдеї цар повинен був бути природженим ізраїльтянином, не повинен накопичувати у своїх руках велику кількість коней, золота, срібла, мати великий гарем, порушувати право власності, був зобов'язаний ставитися до своїх підданих як до своїх братів і сестер, керуватися вченням та законами Тори. Заслуговує на увагу положення, що цар, обраний на трон, був зобов'язаний усі ці закони-обмеження досконало вивчити: а коли сяде на царському престолі, то нехай зробіть собі відпис цього закону згідно з книгою, що є у священників-левітів; і нехай тримає його в себе та читає його, поки життя йому на світі, щоб учився боятися Господа Бога свого та щоб дотримувався всіх слів цього закону та виконував ці установи [19, с. 197].

У рамках договірної монархії також виділяються відомі різновиди: сеньйоральна монархія, за якої влада монарха обмежувалася його договором із своїми васалами, та станово-представницька монархія, яка обмежує владу монарха його договором із представниками станів. На сьогодні не існує ні сеньйоральної, ні станово-представницької монархії. Останньою станово-представницькою монархією донедавна була Велика Британія. І хоча здебільшого дослідники погоджуються з точкою зору доктора Сунь Ятсена: «Батьківщина конституції – Англія» [20, с. 648], проте донедавна в цій країні існувала саме станово-представницька монархія, за якої влада короля (королеви) обмежувалася органом представництва станів – Парламентом. Останнє можна пояснити, якщо згадати, що до 1999 р. парламент складався з трьох соціальних груп: духовенства, яке в епоху станового представництва утворювало перший стан, аристократії (спадкових перів), яка в епоху станового представництва утворювала дру-

гий стан, простолюдинів, які в епоху станового представництва утворювали третій стан. Британський парламент до 1999 р. відображав цю систему: палата громад об'єднувала представників простолюдинів, а палата лордів – представників духовних лордів (духовенства) та спадкових перів (аристократії) з невеликим «вкрапленням» довічних перів, які з'явилися після того, як у 1958 р. королеві було надано право жалувати звання довічного пера з наданням права відвідувати Палату лордів, засідати й голосувати в ній (п. 26 ст. 1 Акта про довічних перів 1958 р.) [21, с. 25]. У 1999 р. відбулося радикальне оновлення палати лордів, результатом якого було рішення, що «ніхто не може бути членом Палати лордів на підставі принципу спадкування» (ст. 1 Акта про Палату лордів 1999 р.) [21, с. 34]. Таким чином, лише у 1999 р. у Великобританії було остаточно ліквідовано станово-представницьку монархію, адже аристократичний принцип, згідно з яким людина отримує певні привілеї за правом народження (як у Великій Британії людина отримувала статус лорда до 1999 р.), пішов у минуле.

Конституційна монархія виникла не в Англії, а у Франції [5, с. 123], коли король Людовик XVI був обмежений у своїх повноваженнях: згідно із ст. 4 розділу 3 Французької Конституції від 03.09.1791 р. йому надавалася лише виконавча влада [22, с. 255]. Протягом XIX століття революції та революційні війни обмежували повноваження монархів писаними конституціями. Розвиток політичної думки йшов у бік конституційного правління [20, с. 641]. Урешті-решт це стає зрозумілим навіть монархам і вони починають обмежувати свої повноваження певними конституційними нормами. В результаті таких кроків почали утверджуватися дуалістичні монархії, але у XX ст. розпочався дещо чудернацький процес конституювання абсолютистських монархій, найбільш відомими серед яких на сьогодні є Саудівська Аравія, Бруней і Оман.

Історія зазначеного процесу в Саудівській Аравії розпочалася у 1902 р., коли після смерті Еміра Ер-Ріада Мухаммада ібн Файсал ал-Муттаві новим правителем став Абд аль-Азіз II. У середині 20-х років він повністю підкорив своїй владі Султанат Неджд. 29 серпня 1926 р. сусіднє Королівство Хіджаз у своєму Основному Законі (ст. 5) проголосило, що все управління Хіджазським королівством знаходиться в руках Його Величності Короля Абд аль-Азіза, сина Абд ар-Разман аль-Файсал аль-Сауд. 29 січня 1927 р. Султан Неджду і одночасно Король Хіджазу Абд аль-Азіз II своїм указом оголошує Султанат Неджд Королівством, а себе Королем «Хіджазу, Неджду та залежних територій» [23, с. 436]. 29 грудня 1931 р. Король Абд аль-Азіз II ви-

дав королівський декрет про утворення загальносаудівського уряду. І хоча Саудівської Аравії як єдиної держави ще не існувало, а в Хіджазі існував свій Основний Закон, але зазначений акт став першим документом, який, представляючи та реалізуючи насамперед інтереси Короля, виступав як об'єднуюча засада у справі утворення єдиної саудівської держави. Зазначена держава була утворена 18 вересня 1932 р. відповідним Королівським указом, ст. 1 якого передбачала: назви королівств Хіджазу, Неджд і залежних територій змінюються на Арабське Саудівське Королівство, і наш титул віднині буде Король Арабського Саудівського Королівства [23, с. 347].

Оскільки нарівні з загальносаудівським урядом існували інші урядові установи місцевого значення (Генеральне намісництво Хіджазу, дорадчі збори Мекки, адміністративні збори Медини та Джидди), декрет 1931 р. все більшою мірою переставав задовольняти Короля. Саме тому 17 березня 1954 р. своїм декретом Король Абд аль-Азіз затвердив Положення про Раду міністрів та установ Арабського Саудівського Королівства, що при ній знаходяться. За цим актом Рада міністрів діяла під керівництвом Короля; міністри призначалися Королем і несли відповідальність виключно перед ним. Стаття 8 Положення передбачала, що жодне рішення уряду не може вважатися дійсним до затвердження його Королем. З прийняттям Королем Фахдом Основного нізаму про владу положення щодо підлеглого становища уряду відносно монарха було закріплено й на конституційному рівні. Зокрема ст. 56 передбачила: Король – глава Ради міністрів [21, с. 314]. Разом із тим згаданий нізам передбачив незалежність судової влади (ст. 46) [21, с. 313]. Таким чином, у Саудівській Аравії склалася парадоксальна ситуація: Король є абсолютним монархом, але за наявності формально-незалежної судової влади.

У Брунеї нині чинна конституція прийнята у 1959 р. Відповідно до неї Султан формально й не оголошувався главою держави, але саме йому надавалася вся повнота державної влади: згідно з Конституцією (пункти 1, 2 ст. 4) султану не лише належить верховна виконавча влада; він здійснює виконавчу владу [24, с. 14] та має право видавати закони (п. 1 ст. 39) [24, с. 24]. Спочатку султану допомагали та надавали інформацію п'ять рад – Релігійна рада, Таємна рада, Рада міністрів, Законодавча рада та Рада із справ спадкоємства. При цьому на Релігійну раду покладався обов'язок допомагати султану у справах релігії (ісламу); Законодавча рада надавала допомогу у справах законотворчості, а Рада з питань спадкоємства визначала наступність спадкоємців на трон. Що стосується міністрів, то існувала посада Головного міністра,

який був радником султана з усіх питань внутрішньої та фінансової політики. Втім уже у 1984 р. у Брунеї було створено перший постійно діючий уряд (Раду міністрів), що замінив зазначену систему рад [25] і на сьогодні служить виключно дорадчим органом для султана. При цьому останній, згідно з п. 1 ст. 19 Конституції, не зобов'язаний слідувати рекомендаціям, що йому надані Радою міністрів [24, с. 19].

В Омані до 1996 р. не існувало конституції та парламенту. Вся повнота законодавчої влади була зосереджена в руках султана, а роль конституції виконував Коран. Вся виконавча влада також зосереджувалася в руках монарха, а до 1970 р. не існувало й уряду (замість нього діяли радники султана). Після 1970 р. уперше сформовано уряд, який очолював монарх. Процеси демократизації, що розпочалися з початку 90-х років ХХ ст., сприяли появі у 1991 р. дорадчого органу султана – Шури, який мав право давати султану рекомендації про перегляд законів, що стосувалися соціально-економічної сфери. Зазначений орган був далеким від демократичних принципів формування: його члени призначалися султаном із числа кандидатів, які рекомендувалися найвпливовішими підданими султана від кожного губернаторства. Султан Омани Кабус ібн Саїд 06.11.1996 р. своїм декретом № 101/96 затвердив «Білу книгу» – Основний Закон Султанату Оман, згідно з якою він оголошувався главою держави (ст. 41) і наділявся всією повнотою законодавчої та виконавчої влади (ст. 42) [26, с. 473], але, як і в Саудівській Аравії, проголошувалася незалежність судової влади (ст. 60) [26, с. 477].

Викладене свідчить, що на сьогодні не існує жодної монархії, яка б не була конституційною. Останньою монархією, де була затверджена на референдумі конституція, стало Королівство Бутан: 18.07.2008 р. набула чинності конституція, згідно з якою (ст. 2) король проголошувався «главою держави та символом єдності Королівства і народу Бутану» [27, с. 135].

Висновки

У рамках монархічної форми правління можна виділити три образи правління, що відображають усвідомлення монархії й її історичний розвиток: *архаїчну монархію* (будь-яке одноосібне правління); *класичну монархію* (будь-яке одноосібне правління, що реалізується через спадкування трону); *конституційну монархію* (повноваження монарха врегульовуються на рівні спеціальних конституційних законів). У рамках образу правління виділяються системи правління, які відображають як обмеженість можливостей монарха реалізувати

свої повноваження, так і (в сучасних умовах) особливості його взаємодії з урядом і парламентом. При цьому монархія знає як необмежені системи (деспотична для архаїчної монархії, самодержавна для класичної монархії та абсолютна для конституційної монархії), так і обмежені системи (традиціоналістична виділяється в рамках архаїчної монархії, договірна – в рамках класичної, дуалістична та парламентарна – в рамках конституційної). Щодо менших різновидів, то деспотична монархія знає Східну та Західну деспотії, традиціоналістична – релігійну та світську, а договірна – сеньйоральну та станово-представницьку. Що стосується дуалістичної системи, то, крім згаданих різновидів, пов'язаних із відповідальністю уряду та колом повноважень монарха, існує ще декілька монархій, які належать до неї, але в цій статті не досліджені. На нашу думку, це – справа майбутніх досліджень.

Література

1. *Акції монархистів в Києві* // *Известия*. – 1991. – 4 июля.
2. *Алексеев А. С.* Безответственность монарха и ответственность правительства. – М., 1907. – 71 с.
3. *Каминский С. А.* Институт монархии в странах Арабского Востока. – М., 1981. – 152 с.
4. *Коломіць Ю. М.* Правовий статус монарха в державах Близького Сходу, Магрибу та Японії. – Х., 2001. – 112 с.
5. *Сухонос В. В.* Монархія як державна форма: історико-теоретичний та конституційно-правовий аспекти. – Суми, 2010. – 368 с.
6. *Шаповал В. М.* Республіка // *Юридична енциклопедія: У 6 т.* – К., 2003. – Т. 5.
7. *Сахаров Н. А.* Институт президентства в современном мире. – М., 1994. – 176 с.
8. *Кант И.* К вечному миру: Философский проект // *Кант И.* Сочинения: В 8 т. – М., 1994. – Т. 7. – С. 5–56.
9. *Монтескье Ш. Л.* О духе законов // *Монтескье Ш. Л.* Избранные произведения. – М., 1955. – С. 159–730.
10. *Сухонос В. В.* Институт главы державы в условиях республики: конституційно-правовий та історико-теоретичний аспекти. – Суми, 2011. – 318 с.
11. *Законы вавилонского царя Хаммурапи* [Электронный ресурс] / МГУ, Исторический факультет, Библиотека электронных ресурсов. – Режим доступа: <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/hammurap.htm> – 27.02.2009 г. – Загл. с экрана.
12. *Бонгард-Левин Г. М., Грантовский Э. А.* От Скифии до Индии. Древние арии: мифы и история. – М., 1983. – 206 с.
13. *Вагман И. Я., Вукина Н. В., Мирошникова В. В.* 100 знаменитых тиранов. – Х., 2003. – 510 с.
14. *Павлова Т. А.* Кромвель. – М., 1980. – 361 с.
15. *Евтропий.* Краткое изложение римской истории // *Хрестоматия по истории Древнего Рима*. – М., 1962.
16. *Тихомиров Л. А.* Монархическая государственность. – М., 2006. – 624 с.
17. *Доминат* [Электронный ресурс] // *Энциклопедия Он-лайн «Кругосвет»*, История. – Режим доступа: <http://www.krugosvet.ru/enc/istoriya/DOMINAT.html>. – Загл. с экрана.
18. *Кревые Ж. Б. Л.* История о римских императорах с Августа по Константина. – СПб., 1767. – Т. 2. – 522 с.
19. *Святе письмо Старого і Нового Завіту: Повний переклад, здійснений за оригінальними єврейськими, арабськими та грецькими текстами.* За дозволом Церковної Влади – Ukrainian Bible 63 DC United Bible Societies 1991 – 60 М.
20. *Сунь Ятсен.* Конституция пяти властей // *Сунь Ятсен.* Избранные произведения. – М., 1985. – С. 641–656.
21. *Конституції зарубіжних країн.* – Х., 2009. – 664 с.
22. *Французская Конституция от 03.09.1791 г.* // Конституции и законодательные акты буржуазных государств XVII–XIX вв. (Англия, США, Франция, Италия, Германия). – М., 1957. – С. 252–282.
23. *Конституции государств Ближнего и Среднего Востока.* – М., 1956. – 591 с.
24. *Конституция Государства Бруней Дарусалам от 29.09.1959 г.* // Конституции государств Азии: В 3 т. – М., 2010. – Т. 3. – С. 10–46.
25. *The 1959 Constitution [Electronic resource]* – Access mode: <http://www.gov.bn/government/constitution.htm> – Title from the screen.
26. *Белая книга: Основной закон Султаната Оман от 06.11.1996 г.* // Конституции государств Азии: В 3 т. – М., 2010. – Т. 1. – С. 465–480.
27. *Конституция Королевства Бутан от 18 июля 2008 г.* // Конституции государств Азии: В 3 т. – М., 2010. – Т. 2. – С. 134–168.

This article contains provisions for new approaches to the monarchical form of government. In particular, the idea of structuring the form of government to the ways of government, the latter – to the systems government, which in their turn contain the types of government.

В статье рассматривается идея о структурировании формы правления на образы правления, последних – на системы правления, которые, в свою очередь, содержат виды правления.

